

minden bizonnyal alapvető kézikönyvül fog szolgálni a hivatalos szervek és a kutatók számára éppúgy, mint a honismeret iránt érdeklődőknek. Nem tartalmazzák azonban ezek a nélkülözhetetlen kiadványok a települések lakosságának vallási megoszlási adatait, pedig azok a különböző egyházi forrásokban régibb idő óta fellelhetők, mint a világi kormányzati, népszámlálási szerveknél. Ez a körülmény megnehezíti a jövőbeni kutatók munkáját, ha esetleg lenne majd érdeklődés a múlt idők társadalmi életének felekezeti szempontokat is figyelembe vevő feltárására.

Az egyébként felbecsülhetetlen értékű kiadványsorozatnak ez a hiányossága mindenképpen jelzi, mennyire kiiktatózott a hazai társadalomtudományi közgondolkodásból és kutatásból a vallási felekezetek szerepe iránti érdeklődés. Annál inkább értékelendő Karády Viktornak, a 20. századi európai társadalomtudomány legnagyobbjai tanítványának kiemelkedően magas színvonalú munkássága, aki elmélyülten foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Ha a történettudomány újabb irányzatainak némelyike nem is preferálja a kvantitatív eljárások alkalmazását, a történeti demográfiában és szociológiában ez a tudományos módszer mindig nélkülözhetetlen marad. Ez talán nagyobb szellemi erőfeszítést kíván nemcsak a kutatótól, hanem az olvasótól is. Karády munkáinak olvasását bizonyára megnehezíti stílusának tömörsége és az idegen eredetű tudományos szakkifejezések (például prozopográfia, allogén stb.) talán a kelleténél gyakoribb használata, bár voltak (és ma is vannak) olyan történeti munkák, amelyek közel állnak a szépirodalomhoz. A tudomány feladata azonban elsősorban nem a szórakoztatás, hanem a valóság megközelítően hiteles feltárása. Karády Viktor tudományos munkássága nagy nyeresége a magyar társadalomtudománynak, s még nagyobb lenne a nyereség, ha minél több olyan olvasója akadna, akik indíttatást kapnának munkájának folytatására, egyes következtetéseknek, megállapításainak esetleges helyesbítésére, kiegészítésére, vagy éppenséggel cáfolatára. A tudomány mindig az elődök munkáira támaszkodva halad előre, s a tudományos munkák akkor töltik be szerepüket, ha túllépve rajtuk, az utókorban meghaladják őket.

Karády Viktor (1997): *Iskolarendszer és felekezeti egyenlőtlenségek Magyarországon (1867–1945)*. Replika Kör. Budapest.

Kápolnai Iván
társadalomtudományi szakíró

A vajdasági magyarok kétnyelvűsége a pszichológus szemével

Göncz Lajos az Újvidéki Egyetem Pszichológia Tanszékének rendes tanára, a Pécsi és a Veszprémi Egyetemek Doktori Iskoláinak oktatója, a kétnyelvűség kutatás nemzetközileg elismert szakértője. Tanulmánykötete a vajdasági magyar közösség kétnyelvűségének pszicholingvisztikai (nyelvpszichológiai) vizsgálatát célul kitűző, 1998 és 2003 között publikált munkáit tartalmazza.

A tanulmányok nagy része a 20. század végén a Kárpát-medencében kisebbségben élő magyarok nyelvi világának feltárására irányuló kutatások eredményeit foglalja össze. A kötet négy fejezetből áll: a rendkívül olvasmányos, a szerzőre jellemző alaposággal megírt első rész a kétnyelvűség pszichológiáját hozza emberközelbe: biztosítja a kötet tanulmányainak megértéséhez nélkülözhetetlen elméleti keretet, megvi-

lágítja a kétnyelvűség lélektanának fogalmi eszköztárát, valamint összefoglalja e kutatási terület alapvető tudományos eredményeit. „A metanyelvi fejlődés” című második fejezet azoknak a vizsgálatoknak az eredményeibe nyújt betekintést, amelyek az újvidéki Pszichológia Tanszéken a szerző irányításával folynak az egy- és kétnyelvű gyermekek metanyelvi képességeivel kapcsolatban, a fejlődéslélektan, a fejlődési pszicholingvisztika, illetve a pedagógiai pszichológia szempontjainak figyelembe vételével. A „Terepkutatások” fejezet a vajdasági és a Kárpát-medence más térségeiben élő magyar kisebbségi közösségek kétnyelvűségének szociolingvisztikai és szociálpszichológiai vonatkozásait kutató tanulmányokat tartalmazza. E tanulmányok között a legfontosabb „A nyelvi változók a vajdasági magyarság nyelvhasználatában” című. Ez a tanulmány nemcsak azért jelentős, mert gyakorlatilag kiegészíti a szerző 1999-ben kiadott „A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)” (Osiris Kiadó, Forum Könyvkiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest, Újvidék) című monográfiájában közölt megállapításokat, hanem mert tartalmazza – s ezt különösen fontosnak tartom, mivel az említett könyv már nem szerezhető be – a vajdasági magyarok nyelvhasználatáról folyó kutatások legfontosabb eredményeit.

A könyv utolsó fejezete a „Pedagógiai kérdések” címet kapta. Az egyetlen ide sorolt tanulmány a kisebbségi oktatás kérdéseit boncolgatja a tannyelv-választás szempontjából. Megszívlelendő, egyben elgondolkodtató megállapításokat tesz két, a kisebbségi közösségekben napról napra felmerülő, messzemenő következményekkel járó kérdéssel kapcsolatban: a szülőnek, az iskolának milyen szempontokat kell(ene) figyelembe vennie akkor, amikor az iskolába induló vagy magasabb iskolai fokozatba iratkozó gyermek tannyelvét választja meg; melyik a legmegfelelőbb életkor a másodnyelv oktatásának megkezdésére.

Göncz Lajos könyvének, habár magyar-szerb kétnyelvűségben élő vajdasági magyarság nyelvhasználatának nyelvpszichológiai vonatkozásait taglalja, nemcsak a vajdasági magyar szakemberek, értelmiségiek, a vajdasági magyar politikusok számára van nem kevés mondanivalója. Mivel e közösség nyelvi adatait általában a többi kisebbségi magyar közösség adataival együtt elemzi és mivel az empirikus és a teoretikus fejezetek egyaránt általános érvényű megállapításokkal gazdagítják a kétnyelvűségről szóló (tudományos) ismereteinket, e kötet nemcsak a vajdasági, és nemcsak a többi kisebbségi magyar közösség szakmabeli és laikus tagjai, hanem a Kárpát-medence magyar közössége egészének hasznára válik, mert „a szerző annak reményében gyűjtötte kötetbe tanulmányait, hogy azok nemcsak a kétnyelvűség izgalmas kérdéseivel hivatásszerűen foglalkozó szakemberek, hanem mindazok érdeklődésére is számíthatnak, akik a Kárpát-medence heterogén régióiban, mindennapi életükben felváltva két- vagy több nyelvet is használnak, és néha eltérő kultúrák követelményeihez alkalmazkodnak.” Én pedig hozzáteszem, hogy e tanulmánykötet remélhetőleg elősegíti a kétnyelvűségről, annak károságáról elterjedt számos tévhit háttérbe szorítását is, hiszen a közölt objektív kutatási eredmények bizonyítják, hogy a két- vagy többnyelvűség természetes állapot, s a kétnyelvű beszélő nyelvhasználat a más ugyan, de nem jobb, nem rosszabb, mint az egynyelvűé.

Göncz Lajos (2004). *A vajdasági magyarság kétnyelvűsége. Nyelvpszichológiai vonatkozások*. MTT Könyvtár 8. Magyarságkutató Tudományos Társaság – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Szabadka – Budapest.

Bene Annamária
BTK, ELTE